

APROPÓ

Szalai Zsolt

TÖRTÉNESEK AZ ÚJABB SZLOVÁKIAI MAGYAR IRODALOMBAN

A kortárs magyar kultúrában, így az irodalomban is zavarba ejtő tobzódás és eklekticizmus tapasztalható. A kiadott könyvek méltányos recepciója sajnos nem teljesíthető követelmény, a folyóiratokban megjelenő írások valódi nyilvánosságot kapó jelenléte, esetlegesen a közbeszéd (kitüntetett) tárgyává válása, de legalább a szélesebb olvasottság szintjét elérő ismertsége szintúgy nem. Mindezek ellenére megjelennek kötetetek, működnek, színvonalas írásokat közölnek lapok, sokszor úgy, hogy bár nagyobb érdeklődésre tarthatnának számot, csak lokális vagy regionális figyelmet kapnak.

Az, hogy lokális vagy regionális szinten működő irodalmi szerveződésekről beszélhetünk, természetesen üdvözlendő, hiszen a kortárs irodalom közönsége egyre inkább fogyni látszik. A fenti „csak” arra vonatkozik csupán, hogy eleve provinciálisnak minősül egy szerző vagy mű, ha nem tud bekapcsolódni az egyetemesebb diskurzusba, holott ennek nem kizárólag esztétikai okai lehetnek. Nagy szerepet játszhatnak ebben a tájékozódást gátló tényezők, a kommunikáció hiánya, az információt célba juttatni képes csatornák szűkösége.

Úgy vélem, a kulturális régiók hagyományainak illetve jelenlegi értékteremtő tevékenységének felkutatása, felmutatása mentén termékeny párbeszéd alakulhat ki, amely a helyi identitás alapját képező értékek meg- és elismertetésével a magyar irodalom gazdagságához döntő mértékben járulhat hozzá. Magyar kulturális régiók azonban az anyaországon kívül is léteznek, a figyelem homlokterébe kerülésük azonban nem ritkán egzotikumnak, különlegesnek gondolt eseménynek számít.

Az egységes magyar irodalom eszméjét hangsúlyozó irodalomtörténészek, kritikusok számára is sokszor problémát okoz a határon túli magyar irodalom magától értődő, természetes bekapcsolása a diskurzusba, sőt már maga a fogalom is, azonban használata minden

problematikussága, így az egységes magyar irodalom eszméjét látszólag gyengítő volta ellenére is elkerülhetetlen. A fogalom leginkább problematikus vonása abban áll, hogy nem teljesen tisztázott, mit értünk alatta – azaz sokfélélt értünk alatta. Földrajzi meghatározásként, a szerző származására, lakóhelyére, vagy a szövegek keletkezési helyére, esetleg referencialitására, netán értékére vonatkoztatva használjuk? Még a sokak által hangoztatott értékluralizmust is hajlamosak vagyunk eleve minőségi különbségként felfogni, ami a kanonizációs folyamatok torzulását eredményezi.

Történeti kontextusban viszont a Trianon után előállt helyzet, a más államok területén élő magyar nyelvű kultúra megjelölésére használt kifejezés részint a rendszerváltással, de méginkább az Európai Unióhoz való csatlakozással érvényét veszíteni látszik, jóllehet használatát illetően még időszakos érvényességi ideje alatt is több bizonytalanság mutatkozott. Az eltérő társadalmi és politikai feltételrendszerek miatt a környező államok irodalmi még a szocialista időszakra vonatkoztatva sem írhatók le egységesen. Kérdés, hogy ezen időszak alatt romániai vagy erdélyi, csehszlovákiai vagy felvidéki, jugoszláviai vagy délvidéki, vajdasági illetve muravidéki magyar irodalomról beszélhetünk-e? Ha ehhez még hozzávesszük a nyugati vagy emigráns irodalmakat, könnyen súlyos gondjaink támadhatnak. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy a globalizációs folyamat, a kultúrák közötti interakció eredményeképpen új hatások érik a magyar kultúrát, amire saját tradícióikból fakadóan az egyes kulturális régiók eltérő módon reagálhatnak, így a globalizáció megtermékenyítő és romboló hatása régiókként vagy akár szerzőkként más-más válaszokat, teljesítményeket eredményez. Ezek pedig épp azáltal lehetnek érvényesek, hogy hitelességüket egzisztenciális tapasztalatból nyerik, egyetemességük pedig inkább a befogadás lehetséges módozataitól, lehetőségeitől függ.

A magyar irodalom lokális, regionális szerveződéséből fakadóan a tájegységek szerinti megkülönböztetést a korábbi és természetesen a jelenlegi időkben is érvényesnek lehet tekinteni; az államisághoz köthető elhatárolás (méginkább a kettő egybemosása, összekeverése) viszont esetenként kérdéssé teszi ezen tájegységek irodalmi hagyományrendszerét, hovatovább identifikációját, annak ellenére, hogy a jogrendszer, a más kultúrákkal való együttélés valódi különöztséget, különösséget eredményezhet már önmagában is. Azonban még így is túlzottan általánosító, a valódi összefüggéseket homályban

hagyó fogalomról beszélnék, ha nem mennénk le a regionális szintig is. Példákkal élve: Szigetköz és Csallóköz vagy Zala és a Muravidék regionális rokonsága létező, könnyen leírható jelenség, míg a magyarországi és szlovákiai vagy szlovéniai irodalomé lazább és hiányosabb képet mutat, a magyarországi és határon túli irodalmaké pedig csak általánosan érzékelhető, vizsgálható.

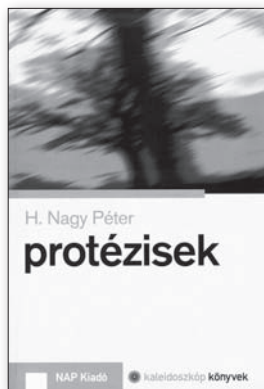
Úgy vélem, nincs olyan releváns kritérium, sem a *genus*, sem *differentia specifica* értelmében, amely a határon túli magyar irodalmat önálló kategóriává, illetve másik esetben a magyarországitól megkülönböztethetővé, arról leválaszthatóvá tenné. Így helyesebbnek gondolom a (határon túli) magyar irodalmak vagy az adott állam területéhez kapcsolódó kifejezés használatát, de még inkább ennek regionális, lokális szintig történő leágaztatását, még egyszer hangsúlyozva: tisztán földrajzi értelemben. A regionalitás fogalma és jelensége a globalizáció térnyerésével értékelődött fel, hiszen a kommunikáció és a piac egységesülő világában az egyén általában még mindig helyhez kötött, az információval és a tőkével ellentétben kevésbé mobilis. A helyi identitásképzés meghatározó tényezője továbbra is a természeti és a társadalmi környezet, noha az utóbbi a kommunikációs technológiák fejlődésével tágabban értendő.

Az irodalom regionális szintű szervezettsége indokoltá teszi, hogy az egységes magyar irodalmon belül megkülönböztessünk, csoportosítsunk jelenségeket, azonban más, természetesebb módon. Nyilvánvalóan nem merev és abszolút elhatárolásról van szó, a jelenségek nem írhatók le a centrum és a periféria oppozíciójában, hiszen a regionalitás és a provincialitás sem jelent egyet. A tematizált problémák, a szövegalkotási eljárások különbözőségei sem pusztán abból fakadnak, hogy a magyar irodalmat sajátos tradíciókkal, regionális, sőt lokális identitásokkal rendelkező szerzők művelik (akár Budapesten élnek, akár más régiókban); ehhez még az individualitásból fakadó számos tényező, egyéni tájékozódás, más hagyományok megtermékenyítő, felszabadító hatása is nagymértékben hozzájárul. Végző soron tehát szerzőkről és művekről beszélünk. Az egységes magyar kultúra nézőpontjából egyetlen léttapasztalat sem lehet irreleváns, legfeljebb egyes értelmezői közösségek számára. A művek értékelésében kizárólag esztétikai szempontok vezérelhetik a kritikusokat, befogadókat; így a minőség megléte mellett csak a tájékozottságon, nyitottságon múlik, hogy hozzáférhetővé, értelmezhetővé válik-e az adott szöveg.

*

A továbbiakban az újabb szlovákiai magyar irodalom néhány jelenségéről szólva kívánom felmutatni, hogy miért is kellene újragondolni, árnyalni a határon túli magyar irodalmakról alkotott képet.

A szlovákiai magyar irodalomról folytatott diskurzusban újra és újra felmerül, hogy nincs meg a saját tradícióból való építkezés igénye, sőt éppenhogy az elszakadás, a hagyománnyal való teljes szakítás a jellemző. Korábban Grendel Lajos, az utóbbi években többek között Németh Zoltán és Ardamica Zorán tette fel a kérdést, létezik-e egyáltalán olyan, hogy szlovákiai magyar irodalom.¹ Az a korábbi, talán még a nyolcvanas évek irodalmára érvényesnek tekinthető megállapítás, amely szerint a szlovákiai magyar irodalom pusztán csak követné a magyarországiiban lejajlott változásokat, mára csaknem teljesen érvényét veszítette. Olyan autentikus életművek születtek vagy vannak kialakulóban, amelyek nem tekinthetők az anyaországi diskurzusok leágazásainak. A Magyarországról Szlovákiába költözött H. Nagy Péternek igaza lehet abban, hogy korábban a recepció megkésettisége illetve a felkészült kritikusok hiánya akadályozta a szlovákiai magyar szerzők kanonizációját,² a fiatal generáció azonban (többek között éppen neki köszönhetően) kitermelte magából azokat a szakembereket, akik gyorsan és érzékenyen reagálnak a megjelenő művekre.

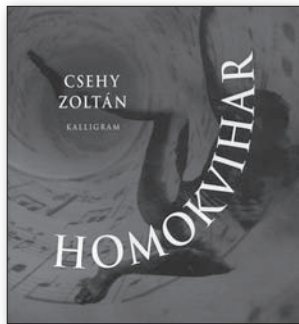
H. Nagy Péter ötkötetes Kaleidoszkóp-trilógiája (!) jól tükrözi azt a szemléletváltást, amely a szlovákiai magyar irodalom kritikai tevékenységét jellemzi. Az irodalomelméleti, bölcsészeti felkészültség mellett a természettudományokra való nyitottság, a multidiszciplináris látásmód

- 1 GRENDEL Lajos, *Helyzetkép a szlovákiai magyar irodalomról a század végén*, Irodalmi Szemle 1997/5., 32–48; NÉMETH Zoltán, *Szlovákiai magyar irodalom: létezik-e vagy sem? = Disputák között*, szerk. H. NAGY Péter, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum, Somorja–Dunaszerdahely, 2004, 11–27; ARDAMICA Zorán, *Perspektíva-váltás a szlovákiai magyar irodalomban*, AB-ART, Pozsony, 2008.
- 2 SZABÓ Tibor Benjámin, *H. Nagy Pétert kérdeztük áttelepüléséről, az Opusról és arról az útról, aminek nem lehet a végére érni*, Bárka Online, www.barkaonline.hu/megkerdeztuek/1089-megkerdeztuek-h-nagy-petert.

Az antológia rovására írható viszont, hogy aránytalan a szerzőktől beválogatott művek száma: míg Ardamica Zorán egyetlen szonettel, és Hodossy Gyula, Juhász R. József vagy éppen Mizser Attila is csak egy-egy verssel, addig Tőzsér Árpád huszonzhárommal szerepel. Részint az elegendő mennyiségű szöveg hiánya miatt a kiadványban szereplő szerzők közül csak néhányról (és kizárólag költőkről) szólok, általában azokról, akik önálló kötettel is jelentkeztek az utóbbi két évben.

Barak László objektív-profán-naturalisztikus és metafizikus nézőpontot váltogató, ütköztető versei közül a *...nincs kinek üzennie* címűt érzem a legsikerültebbnek. A magára maradt, utód nélküli apa számvetése során, a látszólagos beletörődés ellenére, a hiányt legalább akkora tragédiaként fogja fel, mintha tényleges veszteség érte volna. A meg nem szólítható fiúhoz így csak egyes szám harmadik személyben szólhat: „soha nem volt fiam, / nincs kinek üzennem, / *hoggy legyen jó, / hoggy sokat gondolok rá, / és tudom figyel engem valabonnan / és hoggy ne aggódjon*: mert soha meg nem találhat.” A hiány aztán a világ megszűnésének, a halál ürességének, a végtelen várakozás nihiljének a képét hívja elő: „nem érezhetem, / hogy bár lekéstem a világról, / elfér bennem minden csendje [...] csak véget nem érő várakozás van. //... ahol a világ már nem létezik.”

Csehy Zoltán az időközben a *Homokvihár* című kötetben is megjelent versekkel van jelen. Korábbi szövegeinek illetve zseniális fordításainak stílusától (2010-ben megjelent *Hárman az ágyban* című, görög és latin erotikus verseket tartalmazó fordításkötetének második, bővített kiadása is), a klasszikus formavilágtól eltávolodva ugyan, de a hagyományt továbbra is mozgató, állandó játékban tartó költészetet művel. A *Nottetempo* című első ciklusban a klasszikus és modern zeneművek, egyáltalán a zeneiség, még általánosabban az érzéki tapasztalás nyelvre történő fordítható-

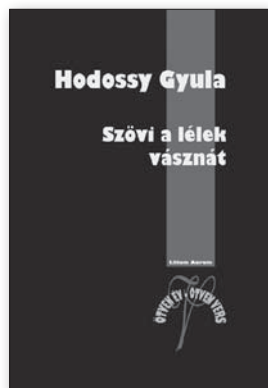

sága, nyelvi kifejezhetősége érdekli. A vegetatív létezés természetes harmóniája, az érzékek által felfogott hangok, szagok, színek metrikája, szcenáriója hogyan tehető hozzáférhetővé az irodalom számára? És megfordítva: hogyan lehet a szövegből zene, hogyan hat tovább,

hogyan hatol a zsigerekig? „[...] amikor ezt a verset, José Juan Tablada versét, / ezt a szöveget, mely olyan, akár bőron túlnövő hús, / vagy a körömágy irányába növegő köröm, a befelé irányuló szőr, / érzéketlen hangtömbökké változtatom, még nem / vagyok teljesen tisztában azzal, hogy bárhogy tegyem is: / a harmónia elkerülhetetlen” (*Az Edgard Varése-matt*).

A címadó ciklus tárgya a történetiség, a fikció (történetírás, mítosz) és a tényszerű valóság között feszülő szakadék. Heliogabalus római császár történetének rekonstruálása közben a történet(újra)írói pozícióból elköveti (?) ugyanazokat a hibákat, szándékos csúsztatásokat, ferdítéseket, hamisításokat, amelyek a történetírói hagyományból ismertek. Az egyik vers szerint tornyot emelnek a császár tisztelére, amelynek ablakából kiugorva különleges és méltó halált halhat. A források szerint a Nap-kultuszt Rómában bevezető, a kormányzás nyűgjei helyett homoszexuális orgiákban tobzódó uralkodó azonban eléggé méltatlanul végezte: üldözői egy latrinában rejtőzve bukkantak rá, végigvonszolták az utcán, bedobták egy szennyvízcsatornába, majd a holttestére köveket kötözve behajították a Tiberisbe. A kegyelet, a szégyen, a gúny vagy más vezérelv szerint konstruált történetiség az építők ironikus kijelentéseiben lepleződik le: „Mit ér arány, harmónia, ha / a legszebb halálhoz kell szabni szimmetriát?” (*A torony*). A történetek eképpen lehetséges változatok, szétszedhető és összerakható alkotóelemek ügyes variánsai csupán. A *Phaedra* lehetséges változataiba belegabalyodott Hipólitosz, Thészeusz fia is hiába próbálja összerakni apja történetét: a homokszemeket „a pofádba veri a szél, / és végül annyi szem tapad rád, hogy szuszogni sem marad erőd / a történetek súlya alatt” (*Homokvihár*).

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága elnökének, Hodossy Gyulának *Szövi a lélek vásznát* című, Zalán Tibor által válogatott verseskötete mellett tavaly megjelent egy vele való beszélgetéseket tartalmazó könyv is (*Keresetlen szavak – Beszélgetések Hodossy Gyulával*), melyben nagy anekdotázó kedvvel mesél életéről, irodalomszervező tevékenységéről, az Iródia mozgalomról. Az ő visszaemlékezéseiből is kiviláglik, hogy

a szlovákiai magyar szerzők miért és hogyan szakítottak a tradícióval, kerestek új utakat, miképpen értendő a Görömbei András által „megszakadt folytonosságnak” nevezett törés az újabb generáció

életműve vonatkozásában.³ A mindenáron a hagyományhoz való kapcsolódást kikényszeríteni akaró hangok elleni tiltakozásul az Iródia tagjai megalkották saját példaképüket, Tsúszó Sándor alakját. A fiktív költőnek számos alkotását publikálták, emlékönyvet adtak ki, amely Tsúszó Sándor kéziratos versei mellett leveleket, tanulmányokat, sőt fotókat is tartalmaz (az egyikén például Tristan Tzarával látható).⁴ Amellett, hogy a tiltakozásnak egy ötletes és vagány formáját választották, az is kiderül, hogy a neoavantgárd felszabadító hatással volt a kör jónéhány szerzőjére.

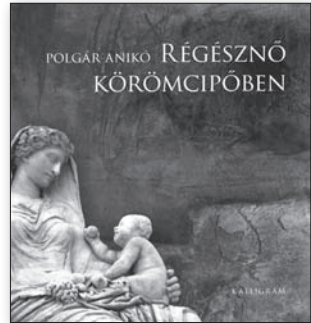
Hodosy költészete a mindennapi élet mozzanataiból illetve eseménynélküliségéből táplálkozik, egyszerre adva teret egyfelől az alanyiságnak, másfelől pedig a filozófiai reflexióknak: akár axiomatikus kijelentéseknek, akár paradoxonok felismerésének. Az általános emberi léthelyzetek, az európaiság vagy a kisebbségi léthelyzet mellett a bensőségeség, a család is egyazon érvényességgel tematizálódik. A köznyelvi regiszter közvetlenségével váltogatja a kétféle attitűdöt, a természetes megszólalásmód egyszerűsége révén finom megoldásokkal képes a hétköznapiból az általánosig eljutni, és vissza. Ily módon a lét bármely pillanata kitüntetetté, akár határhelyzetté válhat: „mit ér a szép keret e keretekkel teli világunkban, / ha a keret elnyom, de nem kiemel, / ha nincs mélysége, csak felszíne, / ha a láttatott világ: csupán asztal, szék, abrosz” (*A szép keret szerelem*). Formailag is változatos képet mutatnak a szövegek: a képvers éppúgy megtalálható, mint az ismétlésre, algoritmusokra épülő vagy éppen az esszé felé hajló, de nyelvi játékokkal, ironikus gesztusokkal operáló hosszúforma. „Tudtam, időközben, míg nem csináltunk semmit, elvesztettük

3 Lásd GÖRÖMBEI András, *Napjaink kisebbségi irodalma*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993, 163–164, illetve Uő., *Egymást erősítő sokféleség* = Uő., *Irodalom és nemzeti önismeret*, Nap, Budapest, 2003, 291–301.

4 *Legyél helyettem én. Tsúszó Sándor emlékkönyv*, szerk. HODOSSY Gyula, Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 1992.

barátainkat, megutáltuk rokonainkat, megöregedett szüleinket magukra hagytuk, gyerekeinkkel nem törődtünk, de ez is érdekünkben történt, mert ki másért nem tettük volna semmit, és ha valakinek első hallásra ez logikátlan lenne, jött volna ide lakni, és rögvest megtudta volna, mennyire logikus minden, még ha másutt logikátlan is” (*Kockásan*).

Polgár Anikó a Kalligram Kiadónál 2009-ben megjelent *Régész nő körömcipőben* című kötetének darabjival szerepel az antológiában, amely a tavalyi év egyik legsikeresebb könyve lett: megkapta a Madách Imre- és a Forbáth Imre-díjat, valamint a Posonium Díjat is. A nőiséget, az anyaságot, a szülést és születést tematizáló versek egyfelől az antik mitológiai történetek női nézőpontból történő újraírásaiként, másfelől a hagyománnyal való találkozás, a benne élés, az átélés szövegeiként olvashatók.

A könyvet nyitó és záró, valamint a két nagyobb ciklust elválasztó, Bingeni Szent Hildegárdot megidéző versek a létezés folytonosságának, „egy ismeretlen nyelv / végtelen kombinatorikája” rettenetének és az elfogadás kényszerének állapotait rögzítik. A mitológiai történetekből építkező darabok szereplői általában szülő vagy csecsemőjüket szoptató istennők, akiknek sokszor meglehetősen naturalizmussal és szenttelen tárgyilagossággal ábrázolt testi szenvedése egy tulajdonképpen a szaporodásra, gyereknevelésre korlátozott női szerepet sejtet. A nemi jelleget leginkább kifejező női mell, a szoptatás aktusa sokszor bukkan fel a szövegekben, de a duzzadt, fájdalmas mellbimbókból spriccelő tej képe is csak felerősíti a mondottakat: „Ha az egyik melléhez hozzáér, / már a másiktól is ömlik, fáj és kemény, / Meneléosz meg csak nyúlkál, / könyörög, hogy engedje meg-simítani, / de hát az urát mégse kérheti meg, / hogy fejje le” (*Heléna Hermionéval*).

A nőiséghez talán leginkább kapcsolt gondoskodó, aggódó anyaszerep így nem egy esetben női sorstragédiához vezet, különösen akkor, amikor a gyerekekkel különféle válogatott szörnyűségek történnek: ledobják őket az Olümposzról, átszúrják a bokájukat vagy éppen saját anyjuk tépi szét őket. A szülés fájdalmában, az állandó készenlét

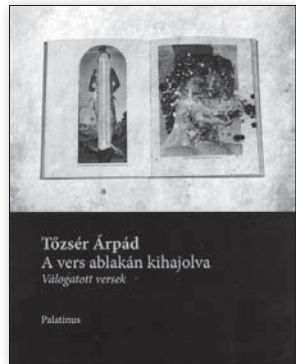
fáradalmában a nőalakok magukra maradnak, a férfiistenek általában nincsenek jelen, esetleg éppen féltékenységre okot adó módon cselekszenek. Éppen ezért gúnyos Héra mosolya, amikor sokszor hűtlen vagy ritkán hű férjét, Zeust figyeli, amint az kínok közepette szüli meg a combjában kihordott Dionüszoszt (*Dionüszosz, a kétszer született; Zeusz császármetszése*).

A baba-mama magazinok nyelvi regiszterének használata, a reklámozott termékek megjelenése (például mellszívó) vagy a történet mai korba emelése a helyszín megváltoztatása révén (Párizs, a kéjsóvár nőgyógyász a rendelőjében választ a három istennő közül) egyfelől némi humort csempész a versekbe. Másfelől éppen azáltal válnak újra élővé, elmondhatóvá és megérthetővé az antik mítoszok világában rejtekező léttapasztalatok, hogy az időbeliség felfüggesztődik, relativizálódik (például a középkori szent, Hildegárd alakjának megidézésével). A szerző nem hagyja meg a történeteket a mai olvasó számára talán idegen archaikus közegben, így azok a mítoszok ismeretének hiányában is olvashatónak bizonyulnak.

A kötet másik ciklusában felcserélhetővé válik a múlt és a jelen; a görög és római városokban tett körutazás során elevenedik meg az antik világ, amelybe végül már zavaró tényezőként nyomulnak be a turisták. Az amúgy klasszika-filológus Polgár Anikó egy könyvbemutató alakalmával beszélt arról, hogy az ókori könyvek lapjairól ismert világ még több mint kétezer év elteltével is felismerhető, a helyszínek előhívják a hozzájuk kötődő mítoszokat. A második ciklus nőalakja odüsszeusi bolyongása során elkalauzol Krétába, Athénba, Delphibe, Rómába vagy éppen Ithakába. Itt mint egy mítoszváltozatot olvashatjuk Penelope Ulyssesnek írt levelét, melyben letagadja, hogy Télemakhoszt ő szülte volna, és nem várja, de legalábbis nem sietteti ura hazatérését. „A fiad? Én nem szültem sosem. / Találtam ezt a gyereket. [...] Én csontos vagyok, kiszáradt, sovány [...] Minden sziget egy-egy kiszáradt // méhlepény. A turisták sorban állnak / ablakod előtt: kerüld a feltűnést!”

A vers ablakán kibajolva címmel jelent meg kötete a tavaly hetvenöt éves Tőzsér Árpádnak, amely a meglehetősen nagy és még mindig bővülő életműből ad terjedelmes válogatást. A több mint háromszáz oldalon végigkövethetők Tőzsér költői pályájának különböző szakaszai; az a nézőpontváltás, amelynek eredményeképpen a ki-sebbségi léthelyzet horizontját kitágítva, szemléletbeli és poétikai esz-közökkel is a közép-európaiság nézőpontjára helyezkedett. A *Mittel-*

szolipszizmus című kötet óta gazdag poétikai eszköztárról tett tanúbizonyságot, a világirodalmi hagyományt sorra beépítő köteteivel kitérítve azt a világot, amit a pályakezdekori már felnyitott. A klasszikus és modern, avantgárd és posztmodern stílusjegyek egyaránt beépültek az életműbe. A *Csatavirág (lét-dalok)* címmel megjelent utolsó kötetből válogatott versek az egyéni elmúlás és az egyetemes pusztulás Tózsérre jellemző ironikus-szatirikus módon történő ábrázolásai, melyek minden játékosságuk ellenére nagyon súlyos mondanivalót rejtnek. A leginkább tematizált kérdés a felejtés. Az emlékek megfoghatósága, a nyomhagyás kérdésessége éppúgy ott van a szövegekben, mint az én integritásának problémája, a közép-európai sors reménytelensége, az európai hagyomány értékeinek elfelejtődése, a gazdasági érdek minden más fölé/elé kerülése nyomán összeomló civilizáció víziója. „Űl a tegnapi zsúrtól lankadtan, / s oldalát már csak egy kérdés fúrja: / Mi az Én? Dollár? vagy tényleg hangtan, / nyelvkonstrukció, mondatstruktúra? // Mereng Mittel úr a Brüsszel-bárban, / messze már Közép-Európától, / s hallgat, Herr monsieur Profrockkal párban. / Csak monetáris köztük a távol” (*A pénz és az én dolgain mereng*).

Ha már szóba került a kritikusok újabb nemzedékének nyitottsága, akár a populáris kultúra felé való fordulás jelensége, nem mehetünk el szó nélkül Vida Gergely *Horror klasszikusok* című könyve mellett sem. A fiatal generációhoz tartozó költő negyedik verseskötetében a zsáner- és horrorfilmek, thrillerek világának kliséiből, sajátos atmoszférikus közegéből teremt érvényes költészetet. A történetek vágóképszerű felvillantása, a kamera mozgásának instrukciószerűen vagy más módon történő érzékeltetése, a film dramaturgiájának, ritmusának imitálása már önmagában is generálja a feszültséget: „Lassú, szadista halálok / sok zoommal” (*Holtak naplója*), vagy „Ha csak a modort nézed, a sok nagytotált, / az elnyúlt perspektívát, / amit hintaként háztömbnyi fejem himbál, / a manhattani barokkot, / könnyen bedőlhetsz a szemnek. / Logikus, így egyebet sem látsz bennem, / mint egy újfajta King Kongot” (*Cloverfield* [1]).

Az igazi horror-élményt azonban a személytelen, a történeteket és a befogadás mozzanatait kommentáló hangvétel váltja ki: „most még persze fáj / tudom tudom / ennyit csak túlélni lehet / de vele jár / ha nyelsz ha sóhajtasz / ha hugyozol” (*Groteszk*). A monológyszerű szövegek (villogó snittek) elé képzelhető passzív áldozatok, akik moccanni se mernek a rettenettől, kiszolgáltatottjaivá válnak még egy klisészerű forgatókönyvnek is. Nyilvánvalóvá válik az is, hogy a film/vers a befogadóra van utalva, az alkotás hatásmechanizmusai mint lehetőségek csak a befogadás aktusában lépnek működésbe: „Én biztosítom a teret, / de kezdedben a fonál. / Különben minek a sok áldozat, / s nem lesz értelmetlen a halál. / Sem a vágatlan változat” (*Cloverfield [1]*). Paradox módon azonban a befogadás reflektálatlan marad, a néző/olvasó pusztán érzelmi-indulati reakcióválaszokat ad. A személytelen, kritikátlan befogadói gesztusokat is csak a látvány/szöveg leírásából tudhatjuk meg: „A trükk az, hogy szemem át szívdívik fel” (*Sikoly [1]*).

Vida Gergely kötete újszerű módon viszonyul korunk populáris filmkultúrájához. Miközben látszólag eszköztelen beszédmód révén, ironikusan ábrázolja a fogyasztó ember filmnézési szokásait, hiteles módon képes visszaadni az élményt, immár a költészet birodalmában.

*

A szlovákiai magyar irodalom újabban megjelent művei alapján elmondható, hogy friss, jó színvonalú alkotások születnek. Úgy tűnik, megteremtődtek azok a feltételek, amelyek lehetővé teszik autentikus beszédmódok (a kritikában pedig érvényes stratégiák) kialakulását, jelentős életművek létrejöttét. Csak kívánni és várni lehet, hogy a közeljövőben is folytatódjon ez a tendencia, és még több szerző publikáljon hasonló színvonalon. Mint ahogy azt is, hogy a művek megkapják a kiérdemelt figyelmet, hogy a recepció végre naprakészen és érdemben foglalkozzon a szlovákiai magyar irodalommal.

Apropó H. Nagy Péter: *Protézisek* (Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2010); Csanda Gábor (szerk.): *Szlovákiai magyar szép irodalom 2010* (Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Dunaszerdahely, 2010); Csehy Zoltán: *Homokvihar* (Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010); Hodossy Gyula: *Szövi a lélek vásznát* (Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2010); *Keresetlen szavak – Beszélgetések Hodossy*

Gyulával (Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2010); Polgár Anikó: *Régésző körömcipőben* (Kalligram Kiadó, Pozsony, 2009); Tőzsér Árpád: *A vers ablakán kibajolva* (Palatinus Kiadó, Budapest, 2010); Vida Gergely: *Horror klasszikusok* (Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010)

(A szerző költő, kritikus, a Nyugat-magyarországi Egyetem oktatója)